

Het culturele zelfportret: een nulmeting voor leerling én docent

Auteur: Melissa de Vreede

Datum: 31 oktober 2018

Op het Baudartius College in Zutphen maken leerlingen in de brugklas al hun eerste culturele zelfportret. Zo krijgen ze een beeld van hun belangstelling voor en hun ervaringen met kunst en cultuur. Zo'n cultureel zelfportret helpt om aan het einde van de CKV-periode na te gaan op welke terreinen sprake is van verbreding en verdieping.

Ik woon de derde les bij die is gewijd aan het culturele zelfportret. De eersteklassers werken stil en geconcentreerd aan hun portret. Welk materiaal zij gebruiken, staat hen vrij. Ze mogen knippen, scheuren en plakken. Ze mogen tekenen met potlood, viltstift of krijt en ze mogen schilderen. Of kiezen voor een combinatie van deze technieken. Tijdens de eerste introducerende les zijn diverse voorbeelden van (zelf)portretten aan de orde gekomen. De leerlingen hebben kennisgemaakt met het werk van bekende kunstenaars als Vermeer, Van Gogh en Lichtenstein.

Voorkeuren voor kunst en cultuur

En dat was niet zomaar. Zij moesten zich bij hun eigen zelfportret laten inspireren door een van deze kunstenaars en er bovendien hun eigen voorkeuren voor aspecten van kunst en cultuur in verwerken. Best lastig voor een gemiddelde twaalfjarige die net op een nieuwe school begonnen is. Maar de resultaten verrassen stuk voor stuk en alle leerlingen werken met zichtbaar plezier aan hun uitdaging.

Het Baudartius College is een cultuurprofielschool. Veel leerlingen of hun ouders hebben bewust voor deze school gekozen waar extra aandacht wordt besteed aan de kunstvakken. Veertig leerlingen van het eerste leerjaar hebben gekozen voor de kunst- en cultuurlijn. Zij vormen samen de eerstejaars kunst- en cultuurklas die in twee groepen is opgesplitst.

Extra lessen in de kunstvakken

Iedere donderdagmiddag krijgen zij extra lessen in de kunstvakken onder begeleiding van Roxanne Boers en Elke Mensinga. Beide docenten hebben een achtergrond in de beeldende vakken. De theater- en danslessen in de volgende blokken worden verzorgd door gastdocenten, maar Roxanne en Elke blijven daar altijd bij. Zij geven ook de theorielessen en vormen de constante factor.

In de kunst- en cultuurklassen zitten leerlingen van mavo tot en met gymnasium bij elkaar. Zij brengen niet alleen de donderdagmiddagen met elkaar door, maar ook de drie projectweken die door het jaar heen plaatsvinden. Deze projectweken, of prestatieweken zoals ze op het Baudartius worden genoemd, zijn gewijd aan een thema. Kunst en cultuur zijn het uitgangspunt.

Vakoverstijgend programma

Samen met collega's van andere vakken wordt een vakoverstijgend programma samengesteld. Voorbeelden van onderwerpen die de laatste jaren zoal aan de orde kwamen, zijn smaak, anders, wereldculturen, etc... De invulling van de laatste prestatieweek voor de zomer staat altijd al vast. Dan werken de kunst- en cultuurklassen naar een voorstelling toe die ze aan het eind van de week in het echte theater van Zutphen, de Hanzehof, opvoeren voor ouders en bekenden.

Maar zover is het nog lang niet. Eerst het zelfportret tot een goed einde zien te brengen. En een tekstbordje schrijven. Iedere leerling moet een begeleidende tekst schrijven bij zijn eigen zelfportret, net als in een museum. De naam van de kunstenaar is niet zo'n probleem, maar dan moeten een paar zinnen volgen die de kijker op weg moeten helpen bij de interpretatie van het werk. Wat wilde de maker duidelijk maken? Welke kunstenaar diende als inspiratiebron? En bovendien: wat kijkt de maker terug op zijn eigen werkproces? Wat was moeilijk, wat vindt hij goed gelukt en wat is voor verbetering vatbaar?

Aan de slag met de kijkwijzer

In de tweede les van dit derde blokkur vindt 'de tentoonstelling' plaats. De leerlingen van beide klassen komen bij elkaar en exposeren hun werkstukken plus tekstbordjes. Zij bekijken elkaars werk, maar niet op een vrijblijvende manier. Ieder kind moet een werkstuk van een medeleerling kiezen dat hem of haar opvalt of aanspreekt. Dan gaan ze aan de slag met de kijkwijzer die is uitgereikt.

Ook nu is de eerste vraag makkelijk te beantwoorden: door wie is het gemaakt? Dan moet een beschrijving van de voorstelling volgen, waarna moet worden verwoord welke (minstens) twee dingen echt goed zijn. Tot slot kunnen een paar tips worden gegeven die het werk nog beter zouden maken. Leerlingen 'bespreken' op deze manier twee kunstwerken van hun klasgenoten. De les eindigt met een klassengesprek. Nu wordt van de leerlingen die dat willen (en dat zijn er veel!) het portret klassikaal besproken inclusief de tips en tops die erbij zijn gegeven en/of die de docent of de medeleerlingen daar nog aan kunnen toevoegen.

Reflecteren op je eigen en andermans werk

Al met al kan worden geconcludeerd dat de leerlingen goed en geconcentreerd aan hun opdracht hebben gewerkt. Niet iedereen heeft even duidelijk kunnen maken van welke culturele interesses sprake is, maar voor velen speelt muziek een belangrijke rol in hun leven, getuige de muzieknoden die in diverse werken een plek hebben gekregen. Ook mobieltjes komen vaak voor. Zij zitten, net als in werkelijkheid, vastgekleefd in de handen van degenen die zijn afgebeeld. Dit betekent in dit geval niet, zo maken de leerlingen duidelijk, dat ze erg gehecht zijn aan hun mobiel. Dat ook. Maar nu staat het voor hun liefde om foto's te maken.

'Door deze manier van werken, beginnen we al meteen met het leren reflecteren op je eigen en andermans werk', vertellen de docenten Roxanne Boers en Elke Mensinga. 'En zo snappen ze ook op welke manier ze beoordeeld worden. Wij geven voor ieder werk een cijfer. Je moet van tevoren goed met de leerlingen bespreken waar je op gaat letten. Meestal vinden ze het zelf heel belangrijk of ze de techniek goed beheersen.'

Toelichting op het beoordelingsmodel

'Net zagen we nog hoe vreselijk een leerling het vindt dat er per ongeluk een vlek op haar tekening is gekomen. Voor ons is dat meestal niet zo'n punt. Het ging deze keer veel meer om de manier waarop het idee is vormgegeven. Soms laten we de klas ook zelf beoordelen. Dan geven we de opdracht om alle werkstukken bij elkaar te leggen die ze een 6 willen geven, een 7, een 8 enzovoort. En dan gaan we het samen bespreken. Soms heb je als docent een heel andere mening. Wanneer je van tevoren je beoordelingsmodel duidelijk hebt gemaakt, is dat geen enkel probleem. Dan kan je dat gewoon toelichten.'

Lees verder

[Baudartius College Zutphen](#)

Een aangepaste versie van dit artikel verscheen in het vmbo-themanummer (eind 2018) van [Kunstzone](#), dat samen met LKCA tot stand is gekomen.